

Vanemahüvitis ja sündimus: Eesti vanemahüvitise 2004. aasta reformi analüüs¹

ALLAN PUUR
Tallinna Ülikooli
ühiskonnateaduste instituudi
professor

SANAN ABDULLAYEV
Tallinna Ülikooli
ühiskonnateaduste instituudi
Eesti demograafia keskus

Eestis toimus 2004. aastal vanemahüvitise süsteemi põhjalik reform, mille tulemusena hakati vanematele ühesuguse ja väikese lapsehooldustasu (600 krooni kuus) asemel maksuma nende eelnevast palgast sõltuvat vanemahüvitist. Süsteemi loomisel oli Eestile eeskujuks Rootsi vanemahüvitise süsteem, mis oli põhijoontes välja kujundatud 1970.–1980. aastatel.

Riikidevahelistes võrdlustes paistab Eesti vanemahüvitise süsteem silma eelkõige

helduse poolest, millel on kaks allikat: esiteks vanemahüvitise suurus ja teiseks hüvitise maksmise perioodi pikkus (Otto, Bártová ja Lancker 2021).

Vanemahüvitist hakati reformi järel maksuma lapse sünnile eelneva kalendriaasta sotsiaalmaksu põhjal arvutatud töötasu suuruses, mis üldjuhul tähendas, et vanemahüvitis asendas mittetöötava vanema töötasu täies ulatuses. Asendusmäär oli väiksem vaid neil vanematel, kelle tulu ületas hüvitise maksimaalset suurust (üle-eelmise aasta kolmekordne keskmine sotsiaalmaksuga maksustatud tulu). Kui lapse sünnile eelnenud aastal oli vanema keskmine ühe kuu tulu alampalgaga võrdne või sellest väiksem, siis maksti kuupalga alammäära suurust vanemahüvitist.

Vanemad, kel eelneval aastal sotsiaalmaksuga maksustatavat tulu polnud, said hüvitist alampalgast veidi väiksemas määras. Aastatel 2004–2005 maksti

¹ Artikli aluseks olevad analüüsid on valminud Eesti Teadusagentuuri rahastatud rühmagrandi (PRG2248) ning haridus- ja teadusministeeriumi rahastatava tippkeskuse ENER toel (TK230).

vanemahüvitist hetkeni, mil täitus 365 päeva koos eelnenud sünnitushüvitise päevadega. 2006. aastal pikendati maksimise perioodi 455 päevani ja 2008. aastal 575 päevani. Kui lapse emal ei olnud õigust sünnitushüvitisele, maksti alates 2008. aastat hüvitist kuni lapse 18 kuu vanuseks saamiseni (aastatel 2004–2005 lapse 11 kuu ja 2006–2007 14 kuu vanuseks saamiseni).

Vanemahüvitise reformi taustaks olid Eestis 1990. aastatel toimunud põhjanev ühiskonna muutus, millega kaasnes sündimuse järsk vähenemine. Kui laulva revolutsiooni aastatel kerkis sündide arv ajutiselt 24 000 – 25 000ni, siis 1990. aastate keskpaigaks oli see vähenenud pea poole võrra, 12 000 – 13 000 lapse suurusjärku. Positiivset muutust ei toonud ka 21. sajandi algus. Tollal koostatud rahvastikuproгноosisid ennustasid Eesti rahvaarvu kiiret kahanemist (UN 2003). Selles olukorras oli vanemahüvitise reformi keskne eesmärk sündimuse suurendamine (Katus, Puur ja Põldma 2004). Selline sihiseade aitab seletada, kuidas sotsiaalpoliitikale üldiselt üsna vähe panustavas Eestis suudeti luua vanemahüvitise süsteem, mis helduse poolest ületab enamiku meist jõukamate heaoluriikide vastavaid poliitikameetmeid.

Sotsiaalministeerium tellis nullindate lõpul Praxiselt analüüsi, mis hindas vanemahüvitise mõju tööturu- ja sündimuskäitumisele (Vörk, Karu ja Tiit 2009). Sündimuse osas jõudsid autorid järeldusele, et vanemahüvitis suurendas pere motivatsiooni saada lapsed lühema vaheajaga. Tulemustest nähtus samuti, et vanemahüvitisele reageerisid teistest rohkem kõrgema haridustaseme ja suurema palgaga naised. Autorid oletasid, et vanemahüvitis oli julgustanud peresid saada varasemast rohkem teisi ja kolmandaid lapsi, kuid olid järelduste sõnastamisel siiski suhteliselt ettevaatlikud.

Põhjuseid ettevaatlikkuseks oli kaks. Esiteks oli vanemahüvitise reformist möödunud aeg veel suhteliselt lühike,

mistõttu polnud selge, kas reformile omistatud käitumismuutused on ajutised või jäävad püsima pikemaks ajaks.

Teiseks oli suur osa analüüsist tehtud lihtsakoeliste meetodite abil, mis jättis lahtiseks, kas vanemahüvitise reformi ja täheldatud käitumismuutuste vaheline seos on põhjuslik.

Käesolev artikkel põhineb Tallinna Ülikooli Eesti demograafia keskuses viimastel aastatel tehtud analüüsidel (Puur jt 2023; Abdullayev ja Puur 2024) ning otsib samuti vastust küsimusele, milliseid muutusi sündimuskäitumises Eesti vanemahüvitise reform endaga kaasa tõi. Eespool mainitud Praxise uuringust eristab käesolevat tööd pikemat aega hõlmava andmestiku ja rangemate analüüsimeetodite kasutamine. Töö tugineb longituudsele registriandmestikule, mis kajastab sündimuskäitumist nii vanemahüvitise reformi eelsel (1993–2003) kui sellele järgnenud ajal (2004–2019). Pärast 2019. aastat vanemahüvitise süsteemis tehtud väiksemate muudatuste mõju artiklis ei käsitleta.

TEISTES RIIKIDES TEHTUD UURINGUTE TULEMUSED

Arusaam, et poliitikameetmed võivad stimuleerida sündimust, tugineb paljus mikromajanduslikule perekäsitlusele (*New Home Economics*), mida kasutatakse perepoliitika analüüsides peamise teoreetilise raamistikuna. Mikromajanduslik teooria lähtub eeldusest, et saadud laste arv sõltub perekonna majanduslikest ressursidest (Becker 1991; Cigno 1994). Selle käsitluse kohaselt võivad poliitika-meetmed, mis suurendavad perekonna sissetulekut või vähendavad lapse saamise ja kasvatamise kulusid, sündimust muude tingimuste võrdsuse korral suurendada. Mikromajandusliku teooria kohaselt peaks vanemapuhkuse perioodil makstav vanemahüvitis avaldama sündimusele kokkuvõttes positiivset mõju, vähendades tööst ajutise loobumise alternatiivkulu, suurendades pere sissetulekut vanemapuhkuse ajal ning tagades lapsevanemale

võimaluse pärast puhkust endisele töökohale naasta (Bergsvik, Fauske ja Hart 2021; Matysiak ja Szalma 2014).

Vanemahüvitise ja sündimuse vahelist seost käsitlevad empiirilised tööd võib aluseks olevatest andmetest lähtudes jagada kahte suurde rühma. Esimesse rühma kuuluvad koondandmetel, enamasti erinevate riikide sündimuskordajate ja perepoliitika meetmete võrdlusel põhinevad analüüsid. Need tööd on andnud vanemahüvitise mõju kohta vastukäivaid tulemusi. Koondandmetel põhinevates töodes on täheldatud summaarse sündimuskordaja ja vanemahüvitise vahel nii positiivset seost (Adserà 2004; Luci-Greulich ja Thévenon 2013), negatiivset seost (D'Addio ja d'Ercole 2005) kui ka statistiliselt olulise seose puudumist (Gauthier ja Hatzis 1997; Hilgeman ja Butts 2009). Mõnedes koondandmetel põhinevates analüüsides on kasutatud summaarsest sündimuskordajast täpsemad ajastuskorrigeeritud sündimusanäitajaid, mis võtavad arvesse lapsesaamise edasilükkamise mõju, kuid neiski uuringutes on tulemused olnud erinevad. Nii leidsid Luci-Greulich ja Thévenon (2013), et OECD riikides on pikem tasustatud vanemapuhkus seotud ajastuskorrigeeritud sündimuskordaja veidi kõrgema tasemega. Kalwij (2010) tulemused seevastu näitasid, et suurem vanemahüvitis on küll seotud väiksema lastetusega, kuid märkimisväärset seost vanemahüvitise suuruse ja sündimuse üldise taseme vahel see autor ei leidnud. Sarnasele tulemusele jõudsid ka Baizan ja kaasautorid (2016) Euroopa Liidu 15 liikmesriigi kohta.

Teise rühma moodustavad analüüsid, mis põhinevad isikutasandi andmetel. Poliitikameetmete mõju uurimisel peetakse selliseid töid täpsemaks ja usaldusväärsemaks, sest need võimaldavad tuvastada meetme mõju mitte ühiskonna tasandil mõõdetud üldnäitajates, vaid otseselt sündimuskäitumises toimuvates muutustes, kõrvutades näiteks esimese, teise või kolmanda lapse sünni tõenäosust

meetme rakendamisele eelnenud ja järgnenud ajal, arvestades samal perioodil aset leidnud muutusi rahvastiku sotsiaaldemograafilises koostises ja makrosotsiaalsetes oludes (Bergsvik, Fauske ja Hart 2021; Neyer ja Andersson 2008).

Esimesed seda tüüpi longituudseid registriandmeid ja sündmusloolise analüüsi meetodeid rakendanud uuringud vanemahüvitise ja sündimuskäitumise seoste kohta tehti 1990. aastate alguses Rootsis, riigis, kus eelneva sissetulekuga seotud suhteliselt pika vanemapuhkuse süsteem loodi 1970.–1980. aastatel. Suur osa Rootsi uuringutest on keskendunud sealse vanemahüvitise süsteemi osaks oleva nn kiiruspreemia mõjule. Eestis ka järjestikuste sündide kaitsena või

Mikromajanduslik teooria lähtub eeldusest, et saadud laste arv sõltub perekonna majanduslikest ressurssidest.

tiheduspreemiana tuntud kiiruspreemia võimaldab vanemahüvitist saada enne eelmise lapse sündi saadud sissetuleku alusel tingimusel, et vaheaeg sündide vahel on suhteliselt lühike, Rootsis kuni 30 kuud (Carlson 2013; Duvander 2008). Kiiruspreemia mõte oli lihtsustada peredel järjestikku mitme lapse saamist sellega, et vanemahüvitise suurus järgmise lapse sünnil ei vähene, kui lapsevanem sündide vahel täisajaga tööle ei lähe. (Rootsis, nagu ka hiljem Eestis, võeti vanemahüvitise määra arvutamisel aluseks lapse sünnile eelnenud kalendriaasta sissetulek.)

Rootsi analüüsid näitasid, et vanemahüvitise määra säilitamist võimaldava sünnivahemiku pikkuse suurendamine 24 kuult 30 kuuni 1986. aastal põhjustas selgesti märgatava muutuse sündimuskäitumises, mis kajastus teise ja kolmanda sünni kordaja tõusus just selles kuudevahemikus, millele väljateenitud vanemahüvitise säilitamise võimalus laienes (Andersson 1999, 2002, 2004; Hoem 1990, 1993; Miranda 2020). Neid uurimisleide peetakse vanemahüvitise süsteemi osaks oleva kiiruspreemia ja sünnivahemike lühenemise vahelise põhjusliku seose tõenduseks (Bhrolcháin ja Dyson 2007). Sünnivahemike lühenemist peetakse Rootsis 1980. aastatel toimunud summaarse sündimuskordaja märgatava tõusu üheks keskseks teguriks (Neyer ja

Väikese sissetulekuga rühmades, kellel reform kärpis vanemahüvitise maksmise perioodi ja saadava hüvitise suurust, sündimuskordajad vähenesid.

Andersson 2008). Kuid samas ei püstitanud kõnealuste uuringute autorid küsimust vanemahüvitise mõjust sündide arvule.

Norra vanemahüvitise süsteemi muutusi uurinud Dahl ja kolleegid (2016) näitasid, et eelnevast sissetulekust sõltuva vanemahüvitise maksmise perioodi pikendamisel oli laste arvule väike, kuid püsiv positiivne mõju. Täheldatud mõju väiksus võis olla tingitud asjaolust, et uuriti vanemapuhkuse pikendamist vaid kolme nädala võrra. Dahli jt uuringus kasutatud regressioonikatkestuse meetod

(*regression discontinuity*) andis aluse väita, et muutuse väiksusele vaatamata oli tegemist vanemapuhkuse pikendamise põhjusliku mõjuga.

Austrias pikendati 1990. aastal töökoha säilimisega tasustatud vanemapuhkust 12 kuult 24 kuule; seejuures oli vanematel võimalus puhkust jätkata, kui järgmine laps sündis vanemapuhkuse ajal (Thenner 1999). Mitu uuringut on näidanud, et kõnealune poliitikamuutus tõi kaasa teise ja kolmanda sünni kordajate tõusu lühematel kestustel pärast eelmise lapse sündi, samuti sünniintervallide lühenemise (Prskawetz ja Zagaglia 2005; Prskawetz jt 2008; Št'astná ja Sobotka 2009). Lalive ja Zweimüller (2009) kasutasid selle reformi mõju uurimiseks regressioonikatkestuse meetodit. Nad leidsid, et tasustatud vanemahüvitise pikendamise mõju ei piirdunud üksnes sünniintervallide lühenemisega, vaid suurendas ka järgmise lapse sünni tõenäosust. Saja naise kohta, kel avanes võimalus kasutada pikemat, 24-kuulist tasustatud vanemapuhkust, sündis kolm last rohkem kui naistel, kes said kasutada lühemat, üheaastast vanemapuhkust.

Saksamaal võeti 2007. aastal kasutusele eelnevast sissetulekust sõltuv universaalne vanemahüvitis, mis asendas varasema fikseeritud määraga hüvitise, mida maksti vaid madala sissetulekuga rühmadele. Reformi käigus lühendati vanemapuhkuse kestust 24 kuult 12 kuule, et stimuleerida emade kiiret tööle naasmist (Spiess ja Wrohlich 2008). Kombineerides regressioonikatkestuse ja erinevuste erinevuse (*difference in differences*) meetodit, näitas Cygan-Rehm (2016), et reformiga seotud sündimuskäitumise muutused polnud ühesugused, vaid erinesid sotsiaal-majanduslike rühmade lõikes. Väikese sissetulekuga rühmades, kellel reform kärpis vanemahüvitise maksmise perioodi ja saadava hüvitise suurust, sündimuskordajad vähenesid.

2006. aastal suurendati Kanadas Quebecis vanemahüvitisi, samas kui

teistes provintides seda ei tehtud. Kanada tööjõu-uuringu andmete abil näitas Ang (2015), et vanemahüvitise suurendamisega kaasnes Quebecis sündimuse tõus, mida ei täheldatud riigi ülejäänud piirkondades. Kuid väga lühike vaatlusperiood (2008. aastani) ei võimaldanud autoril eristada poliitikamuutuse mõju sünnivahemike lühenemisele ja laste sünni tõenäosuse suurenemisele. USAs kehtestati 1993. aastal 12 nädala pikkune tasustamata emapuhkus, mis tagas puhkuseõigust omavatele naistele võimaluse pärast puhkuse lõppu endisele töökohale naasta. Kasutades USA noorte longituuduuringu andmeid, leidis Cannonier (2014), et töökoha säilimist tagava emapuhkusega kaasnesid positiivsed muutused sündimuskäitumise mõlemas põhiaspektis: emapuhkuse õigust omavatel naistel suurenes esimese ja teise lapse sünni tõenäosus ning nad said järgmise lapse ka varem kui need naised, kellel meetme tingimuste tõttu õigust emapuhkusele ei tekkinud.

Matysiak ja Szalma (2014) kasutasid vanemapuhkuse ja sündimuse seoste analüüsiks riikidevahelise võrdlusuuringu Generations and Gender Survey andmeid Ungari ja Poola kohta. Tööst ilmnas, et eelnevast sissetulekutest sõltuva universaalse vanemahüvitisega Ungaris oli teise lapse eostamise tõenäosus vanemapuhkuse perioodil suurem, võrreldes Poolaga, kus kasutati vajaduspõhist vanemahüvitist. Töös kasutatud sündmusloolise analüüsi tavameetod ei võimaldanud autoritel paraku öelda, kas tulemus peegeldas erinevust üksnes sünniintervallide pikkuses või kaasnes universaalse vanemahüvitisega ka suurem tõenäosus saada teine laps. Teine, Št'astná ja kolleegide (2020) kahe algselt sarnase perepoliitikaga riigi, Slovakkia ja Tšehhi võrdlus näitas, et vanemahüvitise määra ja paindlikkuse suurendamisele Tšehhis järgnes mitte ainult esimese ja teise lapse sünni vahelise intervalli lühenemine, vaid ka teise lapse saamise tõenäosuse suurenemine.

Süstemaatilise ülevaate senistest vanemahüvitise poolt sündimusele avaldatava mõju uuringutest koostasid paari aasta eest Thomas ja kaasautorid (2022). Autorid keskendusid eksperimentaalset või kvaasi-eksperimentaalsetele uuringutele, mis võimaldavad tuvastada poliitikameetme põhjuslikku mõju. Ülevaade hõlmas aastatel 2009–2019 avaldatud uuringuid, milles käsitleti kokku 23 poliitikamuudatust Euroopas ja Põhja-Ameerikas. Vanemahüvitise jõustamisel või süsteemi tugevdamisel ilmnas sündimusele positiivne mõju üheksal juhul, negatiivne mõju ühel juhul, 14 juhul aga statistiliselt oluline mõju puudus.

Kokkuvõtteks võib seega öelda, et isiku- ja perekondade longituudandmetel põhinevad uuringud näitavad, et töökoha säilimisega vanemapuhkus ja sissetulekust sõltuv vanemahüvitis, eriti kui sellega kaasneb järjekuste sündide kaitse, viib enamasti sünniintervallide lühenemiseni. Kuigi vähem, leidub tõendeid ka selle kohta, et vanemapuhkuse süsteemi heldemaks muutmise võib kaasneda laste sünni tõenäosuse suurenemine. Hüvitiste kärpimisel või vanemapuhkuse lühendamisel võib aga olla sündimusele negatiivne mõju.

ANDMED JA MEETODID

Käesoleva artikli aluseks olevad analüüsid põhinevad rahvastikuregistri (laste sünnid, nende emade ja isade põhiandmed) ja meditsiinilise sünniregistri andmetel (emade ja isade sotsiaaldemograafilised tunnused). Registriandmestiku eeliseks vanemahüvitise ja sündimuse seoste uurimisel on nende suurus ja täpsus. Samuti on registriandmestiku eeliseks longituudsus, mis võimaldab võrrelda samade isikute käitumist enne ja pärast vanemahüvitise reformi. Vanemahüvitise ja sündimuse seoste analüüsil keskendume varasemate uuringute eeskujul teise ja kolmanda lapse sünnile.

Uuritavate kogumi moodustavad aastatel 1960–1999 sündinud naised,

kes elasid alaliselt Eestis ja kellel sündis aastatel 1993–2019 esimene või teine laps. Sündmusloolise analüüsi ajatelje algus on vastava sünniintervalli algus: teise lapse sünni käsitlemisel esimese lapse sünd ja kolmanda lapse sünni käsitlemisel teise lapse sünd. Ajatelje lõpp on vastavalt teise või kolmanda lapse eostamine, mille aeg on tagasiarvutatud lapse sünniajast. Vaatlusaeg võib lõppeda ka naise 45. sünnipäeva, surma, Eestist lahkumise või 31. märtsiga 2019 (kolmandate sündide analüüsil 1. juulil 2017, et vältida lasterikka pere toetuse suurendamise mõju tulemustele). Analüüsil kasutatud andmes- tik hõlmas 125 284 naist teise lapse sünni käsitlemisel ja 89 936 naist kolmanda lapse sünni käsitlemisel.

Vanemahüvitise reformi ja sündimuse vaheliste seoste uurimisel on kasutatud kestuspõhiseid sündimuskordajaid, Kaplan-Meieri kõveraid ja statistilisi mudeleid, täpsemalt sündmusloolisi komposiitmudeleid (*mixture cure models* ehk *split population models*). Nende algselt vähiuuringute tarbeks loodud mudelite eeliseks võrreldes tavapäraste sündmusloolise analüüsi mudelitega on võimalus eristada sõltumatu tunnuse (vanemahüvitise reformi) mõju ühelt poolt uuritava sündmuse (laste sünni) tõenäo- susele ja teisalt selle ajastusele (sünniva- hemiku pikkusele). Rahvastiku-uuringute kontekstis on need mudelid seni vähe kasutatud leidnud (Gray jt 2010; Bremhorst, Kreyenfeld ja Lambert 2016; Gortfelder ja Puur 2020; Cukrowska-Torzewska ja Grabowska 2023), kuid poliitikameetmete mõju käsitlemiseks on nad väga hästi sobi- vad, kuna sündimuse puhul on taseme- ja ajastusmõju eristamine võtmetähtsusega.

VANEMAHÜVITISE REFORMIGA SEOTUD SÜNDIMUSKÄITUMISE MUUTUSED

Kestuspõhised sündimuskordajad
Vanemahüvitise reformiga kaasnenud sündimuskäitumise muutuste käsitlust alustame teise ja kolmanda lapse sünni

kestuspõhistest kordajatest, mis mõõdavad sündide sagedust mitte ema vanuse alusel, nagu demograafias tavapärane, vaid eelmise lapse sünnist möödunud aja alusel. Võrdleme kestuspõhiseid kordajaid naistel, kes said oma esimese või teise lapse aastatel 1995–2015. Selliseid eelmise lapse sünniaasta alusel määratletud rühmi on järgnevas nimetatud esmas- ja teises- sünni kohortideks.

Joonisel 1 (paneel a) võib näha, et kestusel kuni 30 kuud toimus teises- sündide arvu märgatav suurenemine alates naistest, kes said oma esimese lapse 2003. aastal. Suurenemine toimus järkjärguliselt, saavutades maksimumi 2009. aasta esmassünni kohordis. Selles kohordis ületab teises-sündide arv sünni- vahemiku esimese 30 kuu jooksul viimase reformieelse kohordi (2002) taseme 1,85 korda. Sarnast muustrit võib täheldada ka kolmandate sündide juures, ehkki kordaja suurenemine on vähem reljeefne (joonis 1, paneel b). 2002. aasta teises-sünni kohor- dist kuni 2009. aasta kohordini suurenes kolmandate sündide arv kestusel kuni 30 kuud 1,4 korda. Kolmandate sündide arvu suurenemine 2015. aasta kohordis pole seotud vanemahüvitisega, vaid peegeldab lasterikka pere toetuse tõstmist 2017. aastal.

Teiste ja kolmandate sündide arvu suurenemine kestusel kuni 30 kuud on seostatav 2004. aasta vanemahüvitise reformiga, konkreetsemalt reformi osaks olnud järjestikuste sündide kaitsega. Seda toetavad kaks tõsiasja. Esiteks toimus sündimuse suurenemine just järjestikuste sündide kaitset pakkuvas kestusvahemikus (kuni 30 kuud eelmise lapse sünnist), samas kui sellest veidi pikematel kestustel (31–36 kuud eelmisest sünnist) märkimis- väärset muutust ei toimunud. Teiseks algas sündimuskordaja tõus täpselt vanema- puhkuse reformist mõjutatud kohortidest: vanemad, kes said oma esimese või teise lapse 2003. aastal, olid esimesed, kel avanes võimalus järjestikuste sündide kaitset kasutada.

Kui tõusu põhjustas järjestikuste sündide kaitse jõustumine alates 2004. aasta jaanuarist, siis miks ei koondunud sellega seotud sündimuse tõus sellele ühele aastale, vaid jagunes kuue esmas-sünni kohordi peale (2003–2009)? Meie arvates on sel kaks põhjust. Esiteks hakkas vanemahüvitise suurus reformi järel sõltuma lapse sünnile eelnenud aasta sotsiaalmaksuga maksustatud sissetulekust. Võrk, Karu ja Tiit (2009) näitasid, et reformi järel suurenesid naiste tööhõive ja palgad reformieelsega võrreldes märgatavalt, kuid suurenemine ei toimunud ühe aasta jooksul, vaid võttis mitu aastat aega. Teine tõenäoline põhjus on vanemahüvitise maksmise perioodi sammsammuline pikendamine: esmalt 11 kuult 14 kuuni 2006. aastal ja siis 18 kuuni 2008. aastal. Perede jaoks, kes kaalusid lühikese vaheajaga teise või kolmanda lapse saamist, vähendas hüvitise maksmise perioodi pikendamine aega, mil lapsevanem oleks kahe järjestikuse sünni vahel ajutiselt sissetuleku kaotanud või pidanud suhteliselt lühikeseks ajaks tööle naasma. See muutis laste lühikese vaheajaga saamise vanemate jaoks atraktiivsemaks.

Joonisel 2 on kujutatud teiste ja kolmandate sündide arv pikematel kestustel pärast järjestikuste sündide kaitse perioodi (30 kuud alates eelmise lapse sünnist) lõppu. Leidmaks märke vanemahüvitise reformi mõjust sündimuskäitumisele pikematel kestustel, tuleb tähelepanu koondada kohortidele, keda reform vastavatel kestustel esimesena mõjutas. Selline tähelepanu fokupeerimine tähendab nn kriitiliste punktide (*critical junctures*) vaatlemist, kus poliitikamuutuste mõju tavaliselt nähtavaks saab (Neyer ja Andersson 2008).

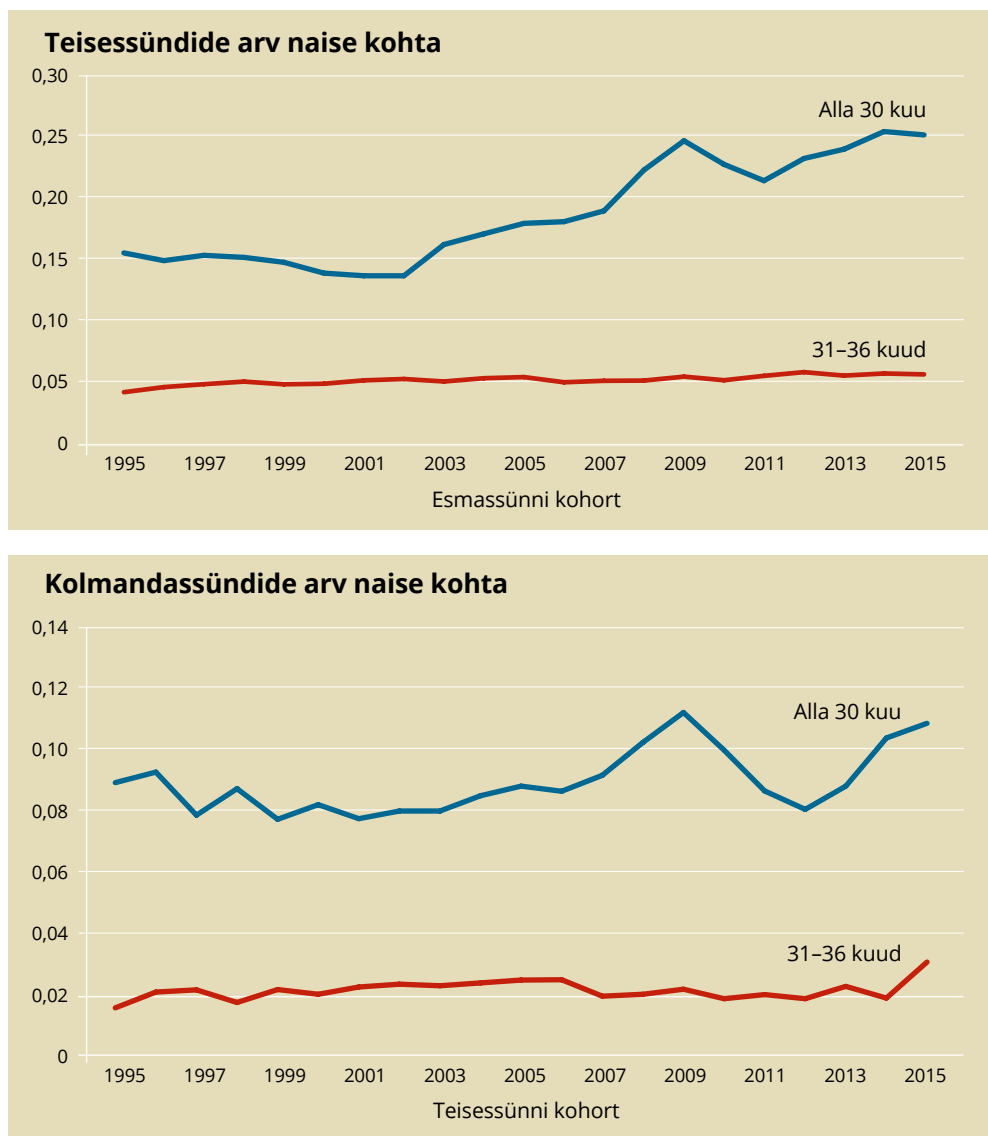
Kestusvahemikus 31–60 kuud puutusid vanemahüvitise reformiga esimestena kokku 1999. aastal oma esimese või teise lapse saanud vanemad. Neil oli reformi ajaks (2004. aasta jaanuar) eelmise lapse sünnist möödunud neli aastat (48 kuud). See tähendab, et kõnealuse kohordi

liikmed puutusid reformi mõjuga kokku kestusvahemiku 31–60 kuud kõige viimasel aastal. Aastate 2000 ja 2001 kohortideni jõudis reformi mõju kokku vastavalt üks ja kaks aastat varasemal kestusel. 2002. aasta kohorti puudutas reform aga jutuks oleva kestusvahemiku alguses. Kui võrrelda 1998. aasta kohorti (viimane kohort, mida reform kestusvahemikus 31–60 kuud üldse ei puudutanud) ja 2002. aasta kohorti, siis ilmneb, et nii teiste kui kolmandate sündide arv on jutuks olevas kestusvahemikus suurenenud.

Et teada saada, kas vanemahüvitise reformi ja sündimuse seos ilmneb veelgi

Perede jaoks, kes kaalusid lühikese vaheajaga teise või kolmanda lapse saamist, vähendas hüvitise pikendamine aega, mil lapsevanem oleks ajutiselt sissetuleku kaotanud või pidanud suhteliselt lühikeseks ajaks tööle naasma.

pikematel kestustel, tuleb võrrelda varasemaid kohorte. Esimene kohort, mida reform kestusvahemikus 61–96 kuud puudutas, hõlmab vanemaid, kelle eelmine laps sündis 1996. aastal. 1999. aasta kohorti mõjutas reform aga kõneks oleva kestusvahemiku algusest peale. Nende kohortide võrdlus joonisel 2 näitab teiste ja kolmandate sündide arvu suurenemist. Töös kasutada olnud andmestik ei võimaldanud selgitada, kas reformi positiivne mõju sündimuskordajate suurenemisele

JOONIS 1. Kestuspõhised teise ja kolmanda sünni kordajad (alla 30 kuu ja 31–36 kuud eelmise lapse sünnist), naiste esmas- ja teisessünni kohordid 1995–2015, Eesti.

Allikas: autorite arvutused

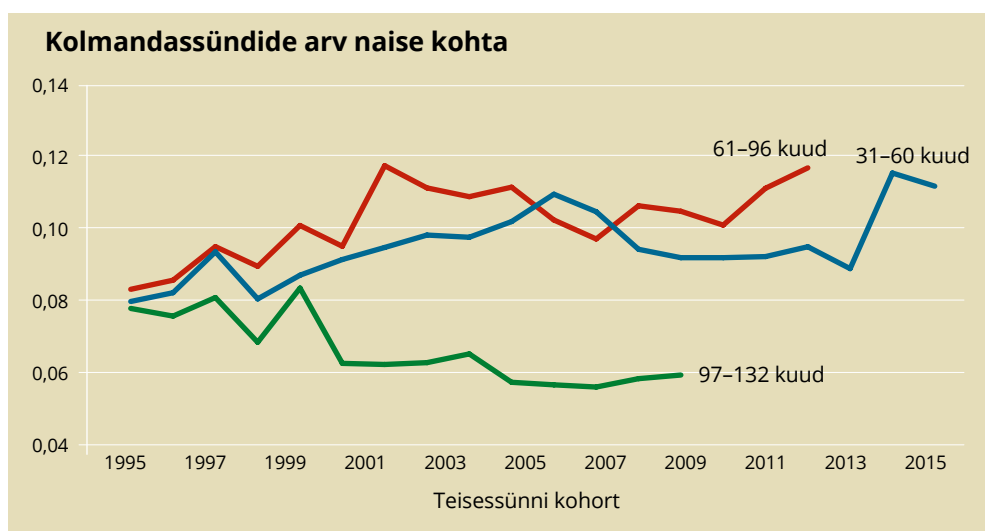
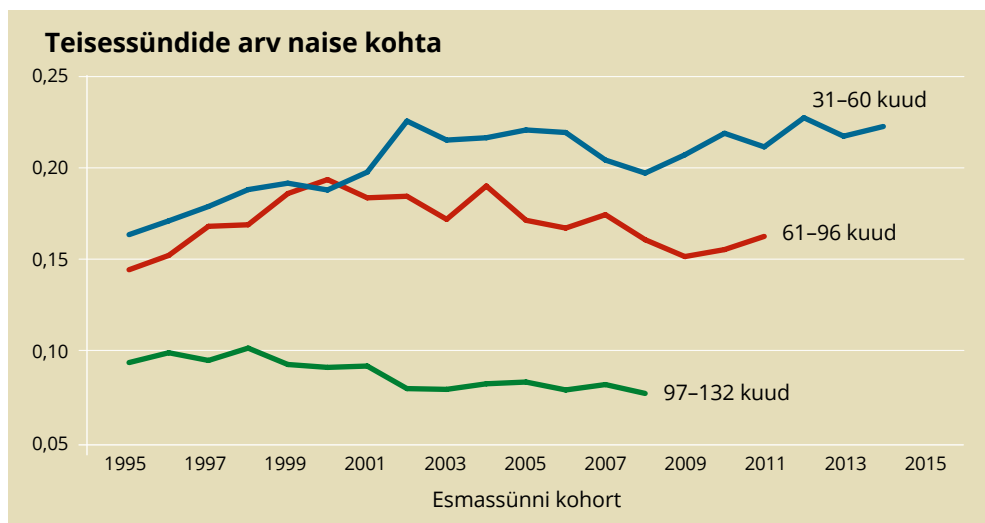
eksisteeris ka kaheksa või rohkem aastat eelmise lapse sünnist.

Kaplan-Meieri analüüs

Sündimuskäitumise muutusest tervikliku pildi saamiseks kasutame Kaplan-Meieri (pöörd)kõveraid, mis näitavad naiste osakaalu, kes on saanud teise või kolmanda

lapse erinevaks ajaks pärast eelmise lapse sündi.

Alustame naistest, kes sünnitasid oma esimese lapse 1996. ja 2000. aastal, vastavalt kaheksa ja neli aastat enne vanemahüvitise reformi (joonis 3, paneel a). Võrdlus näitab nende kahe rühma sündimuskäitumise suurt sarnasust esimestel aastatel pärast

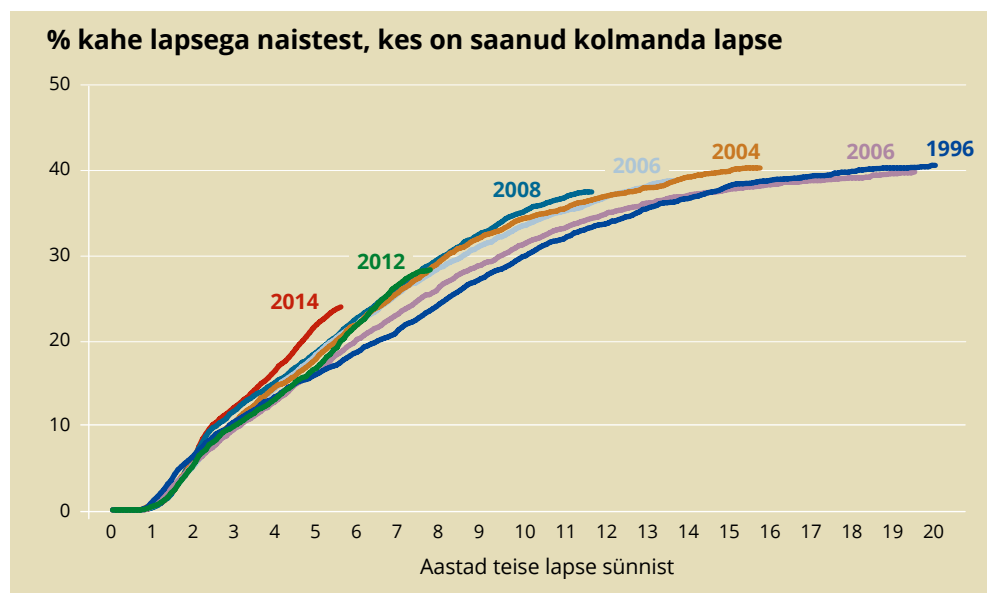
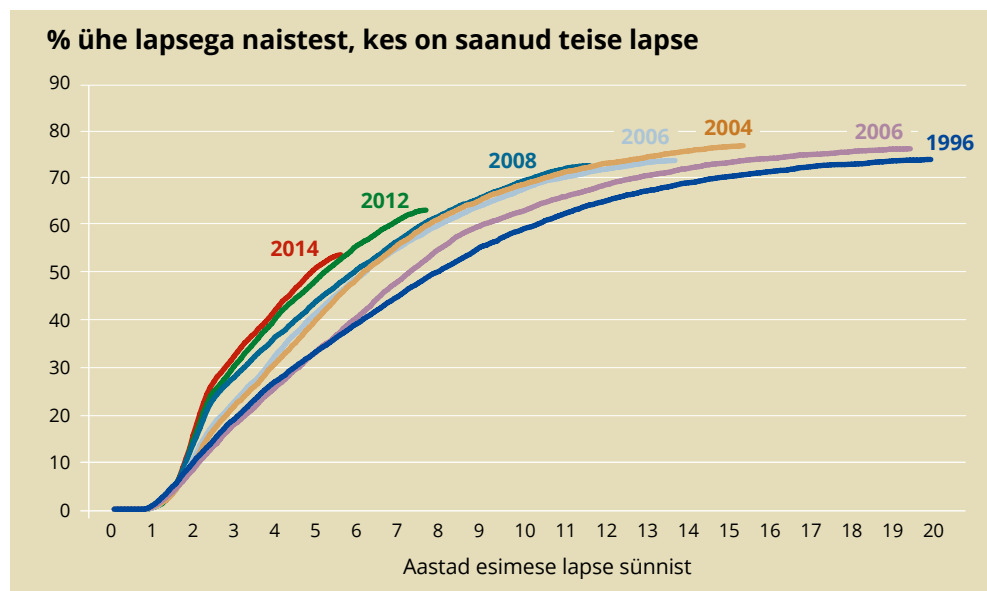

JOONIS 2. Kestuspõhised teise ja kolmanda sünni kordajad (31–60 kuud, 61–96 kuud ja 97–132 kuud eelmise lapse sünnist), naiste esmas- ja teisessünni kohordid 1995–2015, Eesti.

Allikas: autorite arvutused

esimese lapse saamist. Viieaastal, kui 2000. aasta kohort puutub kokku uue vanemahüvitise süsteemiga, hakkab aga sündide arv selles kohordis 1996. aasta kohorti ületama. Erinevus suureneb kuni kaheksanda aastani pärast esimese lapse sündi, ulatudes viie protsendipunkti. Pikematel kestustel, kui reformi mõju jõuab ka 1996. aasta kohordini, erinevus mõnevõrra väheneb, kuid ei kao.

2004. ja 2006. aasta kohordid kuuluvad esimeste hulka, kes puutusid uue vanemahüvitise süsteemiga kokku kohe pärast esimese lapse sündi. Mõlema kohordi Kaplan-Meieri kõverad järgivad sarnast joont. Ootuspäraselt hakkab teise lapse saanud naiste osakaal neis kohortides ületama reformieelsete kohortide oma juba lühikesel kestusel. Järjestikuste sündide kaitse perioodil (30 kuud eelmisest sünnist)

JOONIS 3. Teise ja kolmanda sünni Kaplan-Meieri (pöörd)kõverad, naiste esmas- ja teisessünni kohordid 1996–2014, Eesti.

Allikas: autorite arvutused

on erinevus reformijärgsete kohortide (2004 ja 2006) ja analüüsi kaasatud varaseima kohordi (1996) vahel siiski veel väike. Kuid viis aastat pärast esimese lapse sünni ületab teise lapse saanud naiste osakaal reformijärgsetes kohortides 1996. aasta

kohordi vastavat määrat juba seitsme-kaheksa protsendipunkti võrra. Seitsmendaks aastaks pärast esimese lapse sünni suureneb vahe kümne protsendipunkti.

2008. aasta kohort näitab eelmistega võrreldes mõnevõrra teistsugust mustrit.

Esimestel aastatel pärast esiklapse saamist sündis selle kohordi liikmetel teisi lapsi rohkem kui 2004. ja 2006. aasta kohortides, peegeldades järjestikuste sündide kaitse mõju tugevnemist. Hilisemates, 2012. ja 2014. aasta kohortides suurenes teise lapse saanute osa esimestel aastatel pärast esiklapse sündi veel kiiremini kui 2008. aasta kohordis. Need kohordid, eriti 2014. aastal esimese lapse sünnitanud, näitavad varasematest kohortidest suuremat teise lapse saanute suhtarvu kuni vaatlusaja lõpuni.

Kolmandate sündide võrdlus reformieelsetes (1996 ja 2000) ja reformijärgsetes (2004 ja hilisemad) kohortides viib sarnastele järeldustele nagu teise sünni puhul, ehkki erinevused kohortide vahel on väiksemad. Järgmise lapse saanud naiste suurem suhtarv reformijärgsetes kohortides võrreldes reformieelsetega ei ole ka kolmandate sündide puhul lühiajaline, vaid jääb püsima pikema aja jooksul (vaatlusaja lõpuni). Näiteks seitse aastat pärast teise lapse sündi, kus vaatlusaeg 2012. aasta kohordil lõpeb, on kolmanda lapse sünnitanud naiste suhtarv lähtekohordist (1996) 5,5 protsendipunkti võrra suurem. 2014. aasta kohordis nähtav kolmanda lapse saanute osakaalu tõus ei ole seotud enam vanemapuhkuse reformiga, vaid lasterikka pere toetuse järsu suurendamisega 2017. aasta keskpaigas.

Mudelarvutus

Vanemahüvitise mõju selgitamiseks kasutasime lisaks klassikaliste demograafilise analüüsi meetoditele sündmusloolisi komposiitmudeleid, mis koosnevad sündimuse taseme (lapse sünni tõenäosuse) ja ajastuse (sünnivahemiku pikkuse) alammudelitest. Mudeldatud sündmuseks (sõltuvaks tunnuseks) on tehniliselt teise või kolmanda lapse eostamine, kuid lihtsuse huvides räägime järgnevas laste sünnist. Peamine sõltumatu muutuja võrdleb teise või kolmanda lapse sünni tõenäosust ja ajastust vanemahüvitise reformile eelnenu ja sellele järgnenud ajal, arvestades muutusi

rahvastiku koostises ja makromajanduslikes kontrolltunnustes.

Nii teise kui kolmanda lapse sünni kohta on arvutatud neljast mudelist koosnev sari. Esimene mudel (M1) sisaldab üksnes vanemahüvitise reformi mõju tunnust. Teises mudelis (M2) on lisatud ema sotsiaaldemograafilised tunnused ja eelneva lapse sugu, kolmandas mudelis (M3) ema perekonnaseisu muutused ja abikaasa/elukaaslase haridus ning neljandas mudelis (M4) makromajanduslikud kontrolltunnused.

**Lõppmudeli
kohaselt suurendas
vanemahüvitise reform
teise lapse sünni
tõenäosust
5,5 protsendipunkti võrra
ja kolmanda lapse sünni
tõenäosust
3,7 protsendipunkti
võrra.**

Tabelis 1 on esitatud vanemahüvitise reformi kajastava tunnuse mõju hinnangud. Sündide toimumise alammudelisis on need tõlgendatavad samamoodi nagu šansisuhted logistilises regressioonis. Kõigis mudelites näitavad tulemused positiivset seost (šansisuhe suurem kui 1) vanemahüvitise reformi ning teise ja kolmanda lapse sünni tõenäosuse suurenemise vahel. Mudelis M2, pärast ema sotsiaaldemograafiliste tunnuste lisamist, on šansisuhe väiksem kui mudelis M1. See tähendab, et ka rahvastikukoostises toimunud muutused (nt kõrgharidusega emade osakaalu tõus) on teise ja kolmanda lapse sünni tõenäosuse suurenemisele kaasa aidanud. Täiendavate kontrolltunnuste

Vanemahüvitise reformi mõju (referentsperiood = aeg enne vanemahüvitise reformi)				
	Mudel M1	Mudel M2	Mudel M3	Mudel M4
Teise lapse sünd				
2. sünni toimumise alammudel (šansisuhe)	1,96***	1,28***	1,26***	1,25***
2. sünni ajastuse alammudel (sünni-vahemiku pikkuse muutus)	0,91***	0,87***	0,87***	0,88***
Kolmanda lapse sünd				
3. sünni toimumise alammudel (šansisuhe)	1,74***	1,33***	1,31***	1,34***
3. sünni ajastuse alammudel (sünni-vahemiku pikkuse muutus)	1,19***	0,84***	0,84***	0,85***

Mudel M1: protsessiaeg ja vanemahüvitise reform (aegmuutuv tunnus).
Mudel M2: M1 ja ema vanuserühm, kooseluseis, rahvus, elukoha asulatüüp, haridus, ametirühm ja majanduslik aktiivsus sünnivahemiku alguses, naise sünnipõlvkond ja eelmis(t)e lapse (laste) sugu.
Mudel M3: M2 ja lapse isa haridus ja ema perekonnaseis (aegmuutuv tunnus).
Mudel M4: M3 ja SKT kasvutempo, töötusmäär ja tarbijaosalduse indeks (aegmuutuvad tunnused).
†p < .1, *p < .05, **p < .01; ***p < .001

TABEL 1. Vanemahüvitise reformi seos teise ja kolmanda lapse sünni toimumisega ja sünnivahemiku pikkusega (sündmuslooline komposiitmodel), aastatel 1960–1999 sündinud naised, Eesti.

Allikas: autorite arvutused

lisamine mudelites M3 ja M4 tulemustes märkimisväärtset muutust kaasa ei toonud.

Et mudelarvutuse tulemust paremini mõistetakse, tehakse arvutusi, kui suur on olnud vanemahüvitise reformiga seotud muutus teise ja kolmanda lapse sünni tõenäosuses. Lõppmudeli (M4) kohaselt, mis jätab kõrvale kõigi muude tegurite mõju, suurendas vanemahüvitise reform teise lapse sünni tõenäosust 5,5 protsendipunkti võrra ja kolmanda lapse sünni tõenäosust 3,7 protsendipunkti võrra. Need muutused võivad tunduda väikesed, kuid tuleb arvestada, et teise lapse sai 1960. aastatel sündinud põlvkondades veidi üle 70 protsendi esimese lapse sünnitanud naistest. Sel taustal tähendab 5,5-protsendipunktiline suurenemine teisessündide arvu 7,5–8-protsendilist kasvu. Samades põlvkondades sai kolmanda lapse sõltuvalt aastakäigust 35–38 protsenti kahe lapse

emadest. See tähendab, et vanemahüvitise reform suurendas kolmandate laste sünde kümnendiku võrra. Absoluutarvudes vastab sellele umbes 500 või veidi rohkem reformiga seotud lisasündi igal aastal.

Ajastuse alammudel näitab, et vanemahüvitise reformiga seoses toimusid muutused ka sünnivahemike pikkuses. Kui jätta kõrvale kolmandate laste sünnile eelnenud intervalli pikenemine mudelis (M1), siis kõigis ülejäänud ajastuse mudelites võib näha sünniintervallide lühenemist. (Kui tabelis 1 esitatud parameetrite hinnangud on väiksemad kui 1, on tegemist vahemike lühenemisega, kui need on aga suuremad kui 1, siis pikenemisega.)

Lõppmudel (M4) näitab, et pärast vanemahüvitise reformi lühenes ajavahemik esimese lapse sünnist teise lapse eostamiseni võrreldes reformieelse perioodiga 0,88 korda ehk 12 protsenti. Kolmandate

sündide puhul oli lühenemine mõnevõrra suurem (15 protsenti).

KOKKUVÕTTEKS

Eesti vanemahüvitise süsteemi osaks olev järjestikuste sündide kaitse ehk kiiruspreemia (võimalus säilitada enne eelmise lapse sündi väljateenitud hüvitise suurus, kui vaheaeg sündide vahel ei ületa 30 kuud) on aidanud lühendada sünnivahemikke esimese ja teise ning teise ja kolmanda sünni vahel. Samalaadset mõju on täheldatud ka teistes riikides, kus vanemahüvitise süsteem on peredele sellist võimalust pakkunud. Kiiruspreemia kõnealust toimet tuleb pidada eriti tänuväärseks olukorras, kus esmakordselt lapsevanemaks saamise vanus on hoogsalt tõusnud. Selles olukorras on sünnivahemike lühenemine aidanud kaasa soovitud laste arvuni jõudmisele, vaatamata esimese lapse sünni hilisemasse ikka nihkumisele.

Mõnikord on oletatud, et vanemahüvitise reform mängis olulist rolli esmakordselt lapsevanemaks saamise ea tõusus, motiveerides peresid esimese lapse saamist edasi lükkama seni, kuni ollakse jõudnud tööelus positsioonini, mis tagab korraliku vanemahüvitise. Andmed esimese lapse saamise vanuse tõusu kiiruse kohta toetavad seda oletust, kuid üsna vähesel määral. Võrreldes vanemahüvitise reformile eelnenud ajaga on reformile järgnenud aastatel olnud esimese lapse saamise vanuse tõusu tempo veidi kiirem. Kuid reformile järgnenud aastatel aeglustus selgesti emade keskmise vanuse tõus teise ja kolmanda lapse sünnil, kinnitades järjestikuste sündide kaitse vastutoimet sündide edasilükkamisele.

Rahvastikutaste seisukohalt kõige olulisem analüüsi tulemus puudutab teise ja kolmanda lapse sünni tõenäosuse suurenemist seoses vanemahüvitise reformiga, vastavalt 5,5 ja 3,7 protsendipunkti võrra. Suure kindlusega võib väita, et teise ja kolmanda lapse sünni tõenäosuse suurenemise näol on tegemist vanemahüvitise reformi põhjusliku mõjuga. Seda väidet

toetab erinevate analüüsiviiside abil saadud tulemuste kooskõla. Kõige selgema tõenduse andis Kaplan-Meieri analüüs, mis näitas, et reformile eelnenud aastatel eelmise lapse saanud naiste sündimuskäitumine muutus parajasti siis, kui reformi mõju nendeni jõudis. Väitega, et vanemahüvitise reformi mõju sünnivahe- mike pikkuse lühenemisele ja laste sünni tõenäosuse suurenemisele on põhjuslik, nõustusid ka analüüsitulemusi käsitlenud teadusartiklile (Puur jt 2023; Abdullayev ja Puur 2024) retsensendid.

Laste sünni tõenäosuse vanemahüvitise tingitud suurenemine võib tunduda esmapilgul väga väike, kuid seda hinnates tuleb arvestada, et reformile eelnenud aastakäikudes sai teise lapse keskeltläbi 70 protsenti ühe lapse emadest ja kolmanda lapse veidi alla 40 protsendi kahe lapse emadest. See tähendab, et vanemahüvitise arvele saab kirjutada teisessündide arvu seitsme-kaheksaprotsendilise suurenemise ja kolmandate sündide arvu tõusu ligi kümnendiku võrra. Arvestades, kui suur üldse on vahemik, kuhu mahub kõikvõimalike tegurite koondmõju peegeldav keskmise laste arvu variatsioon Euroopa Liidu riikides (1,38st Hispaanias kuni 2,06ni Prantsusmaal praegu aktiivse lapse- saamise lõppu jõudvates aastakäikudes), ei maksa Eesti vanemahüvitise reformi mõju laste arvule liiga väikeseks pidada.

Saadud tulemust võib mõtestada ka nii, et see annab meile realistliku ettekujutuse, kui suurt muutust üldse ühe konkreetse perepoliitika meetme rakendamisest saab loota. Laiemas mõttes tähendab see, et Rein Taagepera kirjeldatud demograafilise vetsupotti langemise stsenaariumi vältimiseks ei piisa ühest ega ka paarist tugevast meetmest, vaid tarvis on mitmekülgselt, paljudest meetmetest koosnevat terviklikku süsteemi. Riigi rahanduse jaoks ei ole selline järeldus muidugi rõõmustav, sest Eesti praeguse, riikidevahelises võrdluses üsna helde süsteemi edasiarendamine nõuaks veelgi suuremat raha panustamist.

Vanemahüvitise ja sündimuse seoste analüüs pakub mõtteainet ka seetõttu, et hinnangu poliitikameetmete mõjule saab reeglina anda tagantjärele. Vähe sellest, vanemahüvitise analüüs näitas ka seda, et meetmete tegelik mõju võib selguda alles hulk aastaid pärast nende rakendamist. Nii kulub järjestikuste sündide kaitse ehk kiiruspreemia sünniintervalle lühendava mõju avaldumiseks kuus-seitse aastat. Kuna reformile järgnes majanduskriis, oli tõsikindlate järelduste tegemiseks tarvis ära oodata ka kriisi mõju vaibumine. Sama kehtib laste sünni tõenäosuse kohta, mille muutustest saab usaldusväärseid järeldusi teha alles siis, kui reformist on

Vanemahüvitise analüüs näitas ka seda, et meetmete tegelik mõju võib selguda alles hulk aastaid pärast nende rakendamist.

möödunud kümme või enamgi aastat. Pika aja tarvidust järelduste tegemiseks kinnitavad ka artiklis refereeritud teiste riikide uuringud.

Poliitikakujundajatelt eeldab meetmete mõju alles tagantjärele selgumine julgust võtta riske ja kulutada suuri ressursse olukorras, kus rakendatud meetmed ei pruugi omada tegelikkuses sellist mõju, nagu algselt loodeti. Vanemahüvitise reformi puhul taolist riskijulgust õnneks jätkus ja tagantjärele saab seda õigustatuks pidada. Kuid alati ei pruugi nii hästi minna. Seetõttu tuleb meil ühiskonnana valida, kas püüda liigmadala sündimuse suurendamiseks tegutseda ja olla valmis ka ebaõnnestumiseks või eelistada pigem turvalist mittemidagitegemist.

Mikromajandusliku sündimusteooria vaimus reageerisid vanemahüvitise reformile kõige tugevamini kõrgema haridusega naised, kelle hulgas oli nii sünnivahemike lühenemine kui ka teise ja kolmanda lapse sünni tõenäosuse kasv suurem kui teistes rühmades. Kõrgharitute tugevama reageeringu tõttu pehmendas vanemahüvitise reform negatiivset seost viljakusea jooksul sündinud laste arvu ja haridustaseme vahel. Kuna kõrgema haridustasemega kaasneb keskeltläbi suurem sissetulek, siis võib kõrgharitute teistest tugevamat reageeringut seletada lapse saamisega seotud loobumiskulu vähenemisega, mis oli suurim just kõrgema sissetulekuga rühmadel.

Poliitikakujunduse jaoks on siin veel üks mõttekoht, sest võrdse vanemahüvitise korral (ka see variant oli vanemahüvitise reformi kavandamisel arutuse all) oleks sündimuse kasv kujunenud kõrgharitutel ilmselt nähtust väiksemaks. Üldisemas mõttes näitlikustab see olukorda, kus kõigile rühmadele ühesuguse toe pakkumine ei pruugi rahvastikutaaste seisukohalt olla parim lahendus. Selle näite üle võiksid mõelda need, kes on viimastel aastatel vastustanud lasterikaste perede toetamist, kuna see kohtleb esimesi, teisi ja järgnevaid lapsi erinevalt.

Kokkuvõtet tehes võib öelda, et 2004. aasta reformiga loodud vanemahüvitise süsteem on Eestit küllalt hästi teeninud. Sünnivahemikke lühendades on süsteem töötnud vastu laste sünni hilisemasse ikka nihkumisele ja suurendanud teise ja kolmanda lapse sünni tõenäosust, eriti kõrgema haridusega naiste hulgas, vähendades hariduslikku lõhet sündimuses. Oluline on tähele panna, et need mõjud pole seotud vanemahüvitise süsteemiga üldiselt, vaid süsteemi konkreetsete tahkudega. Sünnivahemike lühenemisel on võtmerolli mänginud järjestikuste sündide kaitse mehhanism (väljateenitud vanemahüvitise säilitamine, kui sünnivahemik on lühike) koos

vanemahüvitise perioodi küllaldase pikkusega. Need süsteemi tahud on muutnud laste lühikese vaheajaga saamise peredele atraktiivseks. Laste sünni tõenäosuse suurendamisel on aga tähtis olnud süsteemi heldus (vanemahüvitise kõrge asendus- ja maksimummäär). See on aidanud toetada sündimust ka neis rühmades, kus laste saamise alternatiivkulu on keskmisest suurem.

Analüüsi tulemusi arvestades tuleks vanemahüvitise süsteemi eespool mainitud omadusi tulevikus kindlasti säilitada. Viimased aastad on näidanud, et elukalliduse järsk tõus võib järjestikuste

sündide kaitse mehhanismi nõrgendada. Kiire inflatsiooni tingimustes kaotab väljateenitud vanemahüvitis mõne aastaga märgatava osa oma väärtusest, mis motiveerib peresid järgmise lapse sündi edasi lükkama ja suurema hüvitise väljateenimiseks pikemaks ajaks tööturule naasma. See võib aga vähendada järgmise lapse sünni tõenäosust, eriti juhul, kui esimene laps on saanud küpsemas vanuses. Kõnealust riski saaks vähendada, kui täiendada süsteemi inflatsioonikaitsega, mis elukalliduse kiire kasvu oludes eelmise lapse sünni eel välja teenitud vanemahüvitise suurust vajadusel korregeerib.

KASUTATUD ALLIKAD

- ABDULLAYEV, S. & PUUR, A. (2024). Varying responses to the introduction of earnings-related benefits: A study of 2004 parental leave reform in Estonia. – *Journal of Population Research*, 41 (22).
- ADSERÅ, A. (2004). Changing fertility rates in developed countries. The impact of labor market institutions. – *Journal of Population Economics*, 17(1), 17–43.
- ANDERSSON, G. (1999). Childbearing trends in Sweden 1961–1997. – *European Journal of Population*, 15(1), 1–24.
- ANDERSSON, G. (2002). Fertility developments in Norway and Sweden since the early 1960s. – *Demographic Research*, 6, 67–86.
- ANDERSSON, G. (2004). Childbearing developments in Denmark, Norway, and Sweden from the 1970s to the 1990s: A comparison. – *Demographic Research*, 53, 155–176.
- ANG, X. L. (2015). The effects of cash transfer fertility incentives and parental leave benefits on fertility and labor supply: Evidence from two natural experiments. – *Journal of Family and Economic Issues*, 36 (2), 263–288.
- BAIZAN, P., ARPINO, B. & DELCLÒS, C. E. (2016). The effect of gender policies on fertility: The moderating role of education and normative context. – *European Journal of Population*, 32 (1), 1–30.
- BECKER, G. S. (1991). *A treatise on the family*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- BERGSEVIK, J., FAUSKE, A. & HART, R. K. (2021). Can policies stall the fertility fall? A systematic review of the (quasi-) experimental literature. – *Population and Development Review*, 47 (4), 913–964.
- BHROLCHÁIN, M. N. & DYSON, T. (2007). On causation in demography: Issues and illustrations. – *Population and Development Review*, 33 (1), 1–36.
- BREMHORST, V., KREYENFELD, M. & LAMBERT, P. (2016). Fertility progression in Germany: An analysis using flexible non-parametric cure survival models. – *Demographic Research*, 35 (18), 505–534.
- CANNONIER, C. (2014). Does the family and medical leave act (FMLA) increase fertility behavior? – *Journal of Labor Research*, 35 (2), 105–132.
- CARLSON, J. (2013). Sweden's parental leave insurance: A policy analysis of strategies to increase gender equality. – *Journal of Sociology & Social Welfare*, 40 (2), 63–46.
- CIGNO, A. (1994). *Economics of the family*. UK: Oxford University Press.
- CUKROWSKA-TORZEWSKA, E. & GRABOWSKA, M. (2023). The sex preference for children in Europe: Children's sex and the probability and timing of births. – *Demographic Research*, 48, 203–232.
- CYGAN-REHM, K. (2016). Parental leave benefit and differential fertility responses: Evidence from a German reform. – *Journal of Population Economics*, 29 (1), 73–103.
- D'ADDIO, A. C. & D'ERCOLE, M. M. (2005). *Trends and determinants of fertility rates: The role of policies* (OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 27). Paris, France: OECD Publishing.
- DAHL, G. B., LØKEN, K. V., MOGSTAD, M. & SALVANES, K. V. (2016). What is the case for paid maternity leave? – *The Review of Economics and Statistics*, 98 (4), 655–670.
- DUVANDER, A.-Z. (2008). Family policy in Sweden: An overview. – *Social Insurance Report*, 15, 1–18

- GAUTHIER, A. H. & HATZIUS, J. (1997). Family benefits and fertility: An econometric analysis. – *Population Studies*, 51 (3), 295–306.
- GORTFELDER, M. & PUUR, A. (2020). Survival and sex composition of offspring: individual-level responses in the quantum and tempo childbearing during the demographic transition. – *Population Studies*, 74 (2), 161–177.
- GRAY, E., EVANS, A., ANDERSON, J. & KIPPEN, R. (2010). Using split-population models to examine predictors of the probability and timing parity progression. – *European Journal of Population*, 26 (3), 275–295.
- HILGEMAN, C. & BUTTS, C. T. (2009). Women's employment and fertility: A welfare regime paradox. – *Social Science Research*, 38 (1), 103–117.
- HOEM, J. M. (1990). Social policy and recent fertility change in Sweden. – *Population and Development Review*, 16 (4), 735–748.
- HOEM, J. M. (1993). Public policy as the fuel of fertility: Effects of a policy reform on the pace of childbearing in Sweden in the 1980s. – *Acta Sociologica*, 36 (1), 19–31.
- KALWIJ, A. (2010). The impact of family policy expenditure on fertility in Western Europe. – *Demography*, 47 (2), 503–519.
- KATUS, K., PUUR, A. & PÖLDMA, A. (2004). Population-related policies in Estonia in the 20th century: Stages and turning points. – *Finnish Yearbook of Population Research*, 40, 73–103.
- LALIVE, R. & ZWEIMÜLLER, J. (2009). How does parental leave affect fertility and return to work? Evidence from two natural experiments. – *The Quarterly Journal of Economics*, 124 (3), 1363–1402.
- LUCI-GREULICH, A. & THÉVENON, O. (2013). The impact of family policies on fertility trends in developed countries. – *European Journal of Population*, 29(4), 387–416.
- MATYSIAK, A. & SZALMA, I. (2014). Effects of parental leave policies on second birth risks and women's employment entry. – *Population*. 69 (4), 599–636.
- MIRANDA, V. (2020). Recent trends in birth intervals in Sweden: A decline of the speed-premium effect? – *European Journal of Population*, 36 (3), 499–510.
- NEYER, G. & ANDERSSON, G. (2008). Consequences of family policies on childbearing behavior: Effects or artifacts? – *Population and Development Review*, 34 (4), 699–724.
- OTTO, A., BÁRTOVÁ, A., & LANCKER, W. V. (2021). Measuring the generosity of parental leave policies. – *Social Inclusion*, 9 (2), 238–249.
- PRSKAWETZ, A. & ZAGAGLIA, B. (2005). Second births in Austria. – *Vienna Yearbook of Population Research*, 3, 143–170.
- PRSKAWETZ, A., SOBOTKA, T., BUBER, I., ENGELHARDT, H. & GISSER, R. (2008). Austria: Persistent low fertility since the mid-1980s. *Demographic Research*, 19, 293–360.
- PUUR, A., ABDULLAYEV, S., KLEMENT, M. & GORTFELDER, M. (2023). Parental leave and fertility: Individual-level responses in the tempo and quantum of second and third births. – *European Journal of Population*, 39 (1), 22.
- SPIESS, C. K. & WROHLICH, K. (2008). The parental leave benefit reform in Germany: Costs and labour market outcomes of moving towards the Nordic model. – *Population Research and Policy Review*, 27, 575–591.
- ŠTASTNÁ, A. & SOBOTKA, T. (2009). Changing parental leave and shifts in second and third-birth rates in Austria (Working Paper No. 7/2009). – Vienna Institute of Demography Working Papers.
- ŠTASTNÁ, A., KOCOURKOVÁ, J. & ŠPROCHA, B. (2020). Parental leave policies and second births: A comparison of Czechia and Slovakia. – *Population Research and Policy Review*, 39 (3), 415–437.
- THENNER, M. (1999). Parental leave in Austria. In P. Moss, F. Deven (Eds.). *Parental leave: Progress of pitfall?* (pp. 155–171). The Hague/Brussels: NIDI/CBGS Publications, 35.
- THOMAS, J., ROWE, F., WILLIAMSON, P. & LIN, E. S. (2022). The effect of leave policies on increasing fertility: A systematic review. – *Humanities and Social Sciences Communications*, 9 (262).
- UN (2003). *World Population Prospects: The 2002 Revision*. New York, United Nations Population Division.
- VÕRK, A., KARU, M. & TIIT, E.-M. (2009). *Vanemahüvitis: kasutamine ning mõjud töötu- ja sündimuskäitumisele 2004–2007*. Tallinn, Praxis.